

NAWROCENIE (222) *sb n*

-e- (215), -ę- (7).

a oraz pierwsze e jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie); -o- (11), -ó- (4); -o- *OpecŻyw* (5), *OpecŻywSandR* (3), *MurzHist* (2); -ó- *OrzQuin*, *BiałKat*, *SiebRozmyśl*; -o- : -ó- *Mącz* (1:1); -é (9), -e (1) *BiałKat*.

sg *N* nawrocenie (40); -é (9), -e (1), -(e) (30). \diamond *G* nawroceniã (76); -ã (75), -(a) (1). \diamond *D* nawroceniu (10). \diamond *A* nawroceni(e) (48). \diamond *I* nawroceni(e)m (7). \diamond *L* nawroceniu (41).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVII w. s.v. nawrócić.

I. Rzeczownik od „nawrócić się” lub też być może od „nawrocić” w kontekstach pozwalających na dwojaką interpretację (184) :

1. Powrót, przybycie na poprzednie miejsce; reditus *Calag*, *Calep*; adventus *Mącz*; reciprocatio, remeatus, reversio *Calep* (19) : *Calag* 568a; Reciprocatio – Władnawroczeniu. *Calep* 899a, 901b, 909b, 921b.

nawrocenie do kogo (1): [*Jezus*] Wiedząc śmierci fwey fkończenie/ zaś do *Oycá* nawrocenie/ miłował ktorzy ná świećcie/ miefzkáli, z nim w tym żywoćie. *ArtKanc* E7.

nawrocenie czyje [w tym: *G sb i pron* (4), *pron poss* (4)] (8): *OpecŻyw* 29v; *OpecŻywSandR nlb* 2v; *LubPs* S; czym go [*Bóg Tobiasza*] infzym náypirwey pociełzyć nie raczył/ iedno iż fyn iego/ kthorego był połał po potrzebach fwoich w dáfekie ftrony/ kthorego iuż miał zá zginętego/ [...] á nigdy fie nie nádziewał nawrocenia iego/ przyfzedł do niego *RejPos* 42v, 210v, *Ooo2v*; *GrzegŚm* 51. Cf *nawrocenie czyje k komu*.

nawrocenie czyje k komu (1): In spem venio appropinquare tuum adventum, Náchodzi mie nádzieyá że fie przibliża czás twego k nam nawrocenia. *Mącz* 407d.

nawrocenie skąd (3): O nawroceniu *Iezufa* z *Eijptu*. *OpecŻyw* 29v; *OpecŻywSandR nlb* 2v; *BielKron* 93v.

nawrocenie dokąd (3): *Leop Is* 18 arg; Pan ćiefzy *Zydy* poimáne w *Bábilonie*/ obiecuiąc im náwrčenje do *Ieruzále*m. *BibRadz Ez* 10 arg; *BielKron* 97.

Wyrażenie: »nawrocenie zaś (a. zasię)« [*szyk* 2:1]: przydáie poćiechę *Żydom* z náwrocenia zaś do *Ieruzále*m. *Leop Is* 18 arg; *BielKron* 97; *ArtKanc* E7.

W przeni (1) : Wielkimi dáry á vpominki ktemu ozdobiwfzy ono náwrocenie iego [*syna marnotrawnego*]/ wzyął go [*ojciec*] w opiekę fwą. *RejPos* *Ooo2v*.

Przeni [*czyje*] (1) : Coż iefzcze dáfey vczynić raczył ten twoy dobrotliwy *Sámáritan* Pan *Iezus Kriřtus*? [...] Oto cie porucza gořpodarzom/ řzáfářzom/ á řprawćóm kołćiołá fwoiego fwięte^{go}/ wzyáfwy cie iáko do gořpody do nie. [...] Obiecuią [*lege*: obiecuiąc] to mocno tym gořpodarzom á tym opiekáłnikom twoim/ iż iefliby co iefzcze fwego nád to przyłóżyli nád tobą z náuki á z dobrych przykłádów fwoich/ iż on im to chce řowito náğrođzić czáfu náwrocenia fwe^{go}. *RejPos* 211.

2. Zmiana swych przekonań lub postępowania (165) :

a. Przyjęcie innej religii lub wyznania; conversio *Vulg* [w tymi *chrześcijaństwa*, *katolicyzmu* (82), *judaizmu okresu biblijnego* (2), *herezji* (1)] (85) : *MurzHist* F2v; *KromRożm III* O2; *RejPos* 195v; wiele *Heretyków* vmieráiąc znáią/ wołáią/ potępiáią błędy fwe [...] á iednák ku práwemu náwroceniu przyść

wiele ich niemoże *SkarŻyw* 368, 79, 80 [2 r.], 372, 457; *LatHar* 421; *WujNT* 487, 599, Aaaaaa3, Ccccc.

nawrocenie czyje [w tym: *G sb i pron* (43), *pron poss* (18), *ai poss* (5)] (66): *OpecŻywSandR* 144v, 151v; *OpecŻyw nlb* 5; *WróbŻoIt* mm3v; *MurzNT* 163v *marg*; *KromRozm II* e, h; *KrowObr* 172; *Leop Act* 22 *arg*, 1. *Thess* 2 *arg*; *nawrocenie pogánow y poŃtronných KroleŃtw. BibRadz Ps* 101 *arg*, *Zach* 8 *arg*, *Act* 9 *arg*, 16 *arg*; *OrzQuin* Aa4v; *RejPos* [136], 149, 282, 301, 325v; *RejPosRozpr* b4v; *CzechRozm* 201; *SkarJedn* 366; W tákich prácach y dziwnym Angellkim żywoćie/ lat pięćdziesiąt y fześć od fwego *nawrocenia* przetrwał *SkarŻyw* 31; O *nawroceniu* dziwnym wielkiego ApoŃtoła Páwła S. *kazánie* krotkie. *SkarŻyw* 79, 55 *marg*, 57, 79, 80, 119 *marg* (13); *NiemObr* 51; O *nawrocenie kácerzow y odŃzczepieńcow* *LatHar* 745, 620, 621; *WujNT* 259, 280 *marg*, 292, 392 *marg*, 403 (9); *SiebRozmyŃl* H4v; *SkarKaz* 243a, 453b. *Cf nawrócenie czyje od czego; czyje z czego; czyje przez co; Wyrażenie, Zestawienie.*

nawrocenie czyje od czego (1): *Náwroce: Ń. AuguŃt: od kácer. LatHar* [++3].

nawrocenie czyje z czego [= *na skutek czego*] (2): *Náwrocenie Symeoná S. z Ńluchánia Ńłowá Bożego wkoŃćiele. SkarŻyw* 28 *marg*.

nawrocenie czyje przez co (2): *Kredo/ nawrocenie niezliczoney mocy ludźi/ przez náukę Páná twego/ ChrzeŃćijánom przed oczy kładźie. LatHar* 79.

W połączeniach szeregowych (2): [Cf I rzekł mu: *Wítań/ idź: bo wiárá twoiá ćiebie vzdrowiła. Luc* 17/19] Y tu widzimy nie lámę wiárę/ ále y *nawrocenie/ y dziękowánie/ y chwalenie Bogá. WujNT* 267, 564.

Skrót tytułu utworu K. Witkowskiego „Przyczyny nawócenia do wiary powszechnej nowokrzęćców samosateńskich” (1): *Owoce kácerŃtw iákie [...] in Catechifmum KáŃper WilkowŃki kátolik w fwym nawroceniu. PowodPr* 42 *marg*.

W charakterystycznych połączeniach: nawrócenie (prze)dziwne (6), *pierwsze* (2), *prawe* (2), *prędkie, ŃzczęŃliwe, trudne* (3); *nawrocenie apostoła, celnikow, ćzłowieka (grzesznego)* (2), *filozofa, heretyka, kacerzow (od kacerstwa)* (3), *Lidyjej, (niezliczoney mocy) ludzi (wielá ludu, wielkoŃci)* (4), *łotra, narodu, nierządnic, odszczepieńcow* (2), *(apostoła) Páwła Ń. (Páwłowe, Szawła przeŃladowce)* (11), *pogánow* (6), *poŃtronných kroleŃtw, przeciwników, Sautowe, setnikowo* (2), *Symeona, Ń. Antoniego, Ń. Augustyna, żołnierzow; nawrocenie przez náukę Pana, z Ńluchania Ńłowa bożego; historyja nawrocenia, obyczaj, poczáték* (2); *historyja o nawroceniu, kazanie; dać sprawę nawrocenia* (2), *pragnąć; do nawrocenia pomoc; ku nawroceniu przyŃć; dać nawrocenie, objawić, oznajmić, powiadać, zjednáć; modlić się za nawrocenie; dać sprawę o nawroceniu, myŃlący.*

Wyrażenie: »*nawrocenie [czyje] na wiárę, do wiary*« [*Ńzyk* 3:1] (3:1): A ná przykád/ weźmiemy ćzás *pierwŃzego náŃzego do wiary chrzeŃćijánŃkiej nawrocenia. ReszPrz* 29; *WujNT Act* 26 *arg*, s. 526, 543.

Zestawienie: »*nawrocenie (Ńwiętego) Páwła (apostoła)*« = *dzień 25 stycznia* [*Ńzyk* 6:2] (8): *Goski* A5; *RejPos* 282, 282 *żp*; *WyprawiliŃmy teź powtore listy do inszych woiewodztw, [...] prosząc aby się znami do Kalisza nadzien S. Páwła nawrocenie [...] ziechali ActReg* 51; *LatHar* [++]; *Ewángelia ná dzień nawrocenia Páwła Ń. WujNT* 79 *marg*, 431 *marg*, Vvvvv3v.

Szeregi: »upamiętanie i nawrocenie« (2): odfzczepieńcom/ obłądliwym y wyłtępnym^m włyftkim/ rácz dáć vpamiętanie/ y práwe náwrocenie *WujJud* 215v.

»(nie) sama wiara i (ale i) nawrocenie« (3): *OpecŻyw* 144v; Rzecz Páwłowa do Zydow/ którą dáie fpráwę wiáry y náwrocenia fwego. *WujNT Act* 22 arg, s. 267.

b. Poprawienie się z grzechów (80) : *WujJud* 94v; *SkarŻyw* 107, 172, 195 *marg*; Ty/ vpádlęgo nie prágniełz zginienia/ Owłzem dobrotliwy czekałz náwrocenia *GrabowSet N*; Ozdobił dułę twoię łáfką fwą niebiełką/ [...] dáł po náwroceniu ftáteczne w pokućie y cnoćie wytrwánie *LatHar* 676, 160 *marg*, 462, 674, 675.

nawrocenie do kogo [do Boga] (4): rácz dáć włyftkim vpamiętanie/ y do ćiebie náwrocenie. *LatHar* 30. *Cf* »nawrocenie do Boga«.

nawrocenie od czego (3): *RejPos* 328; A iefli nie będzie oney nawdzięcznieyfzey fwiátoći twoiey przed oczymá iego/ to iefł vznánia twego á náwrocenia twego od złoći twoich/ tedy prózno do niego będziełz podnośł ręce twoie. *RejZwierc* 258, 264v.

nawrocenie czyje [w tym: G sb i pron (39), pron poss (16)] (55): O nawroceniu Marié Magdalény. *OpecŻyw* 45v; *OpecŻywSandR nlb* 2v; *MurzHist B*; *LubPs E3*; *RejAp* 20v, 150, 154; *RejPos* 27, 49, 75v, 85v, 116v (25); *RejZwierc* 258; *SkarŻyw* 107, 165 [2 r.], 333; *GrabowSet S4*; Ty który nie prágniełz śmierći człowieká grzełznego/ ále náwrocenia y życia iego/ zmiłuy fię nádemną. *LatHar* 142, 462; Zaden fię niech nie zwodzi tym przykłádem: żeby ábo náwrocenie fwe miał odkłádać ná godzinę śmierći/ ábo łobie obiecować łáfkę Bożá w ołtátnią godzinę żywotá fwoiego *WujNT* 292, 256, 526 *marg*, 533; *SkarKaz*)(2v. *Cf* »nawrocenie grzesznego«.

W połączeniach szeregowych (5): *RejPos* 328, 342v; *RejZwierc* 264v; człowiek łam śiebie ma probować álbo doświadczać/ przez prawdziwą pokućę y żaloć zá grzechy/ y vprzeyme połtánowanie że nie ma więcey grzełzycy/ przez Spowiedź/ y dofyćvczynienie álbo prawdziwe náwrocenie. *WujJud* 223v; *SkarKaz*)(2v.

W charakterystycznych połączeniach: *nawrocenie pierwsze, prawdziwe* (2), *prawe* (4), *przedziwne, stateczne, uprzejme, zupełne*; *nawrocenie człowieka (nędznego (a upadłego))* (5), *(wiernych) dusz* (2), *książęcia, Maryjej Magdaleny* (3), *nędznika* (2); *nawrocenie wiarą, uczynkami, od złoći* (3); *dobrodziejstwo nawrocenia; przeszkody do nawrocenia, przyczyna; kochanie z nawrocenia* (2), *radość* (3), *wesele* (3); *być na przekazie do nawrocenia, przyść; (u)radować (rozradować) się z nawrocenia* (6), *weselić się* (4); *przygotować się ku nawroceniu; dáć nawrocenie, obiecować, odkłádać* (2); *modlić się za nawrocenie, prosić, starać się; modlić się o nawrocenie; rozweselić (uweselić) się nawroceniem* (2); *myśleć o nawroceniu, pracą mieć*.

Wyrażenia: »nawrocenie ku (Panu) Bogu, do (Pana) Boga« [*szyk* 7:3] (7:3): *MurzHist B*; Iefł tedy Pokutá prawdziwé á vprzéymé náwrócenie grzełznego człowieká ku pánu Bogu *BiałKat* 376; *WujJud* B5v, 81, Nn; (*marg*) Náwrócenie Kfiążęćiá Wilhelmá do Páná Bogá: (–) pocźnie łobie [*książę Wilhelm*] rozmyłłać fprofny y nie Chrześćiánłki żywot fwoy/ y połtępki złe fwoie [...] y o ftátecznym ku Pánu Bogu náwroceniu y pokućie myślić pocźał. *SkarŻyw* 165, 107, 195; *PowodPr* 66.

»nawrocenie grzesznego (człowieka) (a. grzesznika)« [*szyk* 5:5] (10): Pragneę [...] ludłkié⁹⁰ zbawieniá/ ij włyftkich grzełfnych nawroceniá/ aby od grzełchow przełtali *OpecŻyw* 149v; *HistRzym*

41; *RejPos* 169 *marg*; *BiałKat* 376; *SkarŻyw* 108; *ArtKanc* M2; Wefełe w niebie z grzełzniká náwrocenia. *WujNT Luc* 15 *arg*, s. 259 [3 r.].

Szeregi: »obaczenie a nawrocenie« (2): Ale iż iełt takie miłofierdzye twoie/ iż nie wnet podnośiż w fregości fwoiey rąk fwoich/ nád nędznym fтворzeniem fwoim/ ále wftáwicznie czekałz nędznego obaczenia á nawrocenia káżdego nędzniká fwoiego. *RejPos* 252v, 345v.

»pokuta i nawrocenie« [szyk 4:1] (5): O Pokucie/ y náwroceniu człowieká ku Bogu. *WujJud* 81, B5v, Nn; *WujJudConf* 222v; *SkarŻyw* 165. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»nawrocenie i polepszenie« (1): wfpokoyćie fię we złych poštěpkách ábo náłogách: á pocznicie dobrze czynić. (ktorymi słowy wyráżone iełt zupełne do Bogá tak wiará iáko wczynkami náwrocenie/ y prawdziwe przez pokutę polepszenie *PowodPr* 66. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»nawrocenie i poprawa« (1): á on fię z ich náwrocenia y popráwy/ niezmiernie wefełił. *SkarŻyw* 333. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

»skrucha i nawrocenie« (1): Páná Bogá wftáwicznie zá nie [!] [= *nierzqdny*] prośił: áby do końca niezgynęłá/ á do práwey kiedy fkruchy y náwrocenia przyść mogłá. *SkarŻyw* [237].

»upamiętanie i nawrocenie« [szyk 2:1] (3): całą noc [...] modlił fię y chwalił Páná Bogá/ prośząc zá iey wpmiętanie/ y ku Pánu Bogu náwrocenie. *SkarŻyw* 107; *CzechEp* 30; *LatHar* 30.

»uznanie a (i, ani) nawrocenie« [szyk 5:1] (6): *RejAp* 150; *RejPos* 85v, 335v, Ooo2v; Toć iuż tám do złych á do grzełznych woła áby fie vználi/ boć dobrym náwrocenia áni vznánia iuż nie potrzebá *RejZwierc* 5, 258. [*Ponadto w połączeniach szeregowych* 2 r.]

W przén (4) : wielkimi dáry/ wpminki/ á dobrodzyeyftwy chce ozdobić to vznánie twoie á to nawrocenie twoie. *RejPos* Ooo2v, 169; ktorego [*Chrystusa*] pokarm iełt náwrocenie grzełznych *SkarŻyw* 108; gdyś mego/ przewłoki/ Náwrocenia/ pod łálki fwey płałcz krył fzeroki. *GrabowSet* S4.

II. Rzeczownik od „nawrócić” (36) :

1. Sprawienie, że ktoś zmienił swe przekonania lub postępowanie (31) :

a. *Nakłonienie kogoś do przyjęcia swojej religii lub wyznania* [w tym: *kogo* (20), *czego* (świata, bożnice, duszy) (6)] (27) : *LubPs* G4v *marg*; *HistRzym* 126v; o ten pokoy y S. iedność y náwrocenie Greków y Ruśi/ iáko Męczennik zábity iełt. *SkarJedn* 327; wproś mi to [*Pietrze*] fzcześnie/ ná náwrocenie duż kácerfki *SkarŻyw* 374, 57, 102, 231, 517 *marg*, 518 *marg*, 575; *LatHar* 534, 620, 744; Dla ktorego narodow náwrocenia y zupełności Pogánow/ tenże kościoł powfzechny Rzymfki [...] połyła káznodzieie ná wfytek świat *WujNT* 393, *przedm* 38, s. 393 *marg*, 655 [3 r.], Bbbbbbb3v.

nawrocenie od czego (1): w Hieruzálem Apóftołom y ftárlzym oznáymiáli/ onę łálkę Boską/ wnáwroceniu tak wiela ludzi/ od báłwochwálftwá do Chryftuła. *SkarŻyw* 537.

W charakterystycznych połączeniach: *nawrocenie błádzácego, dusz kacerskieh, Grekow, (wiela, ostatka) ludzi* (2), *narodow, Niemcow* (2), *pogan(ow) (pogaństwa)* (8), *Rusi, (wszytkich kończyn) świata* (4), *Żydow* (2); *nawrocenie od báłwochwálftwa, z mocy szatańskiej do Boga; błogóslawieństwo do nawrocenia; moc na nawrocenie; łaska Boża w nawroceniu* (2); *posyłać [kogo] ku nawroceniu (dla nawrocenia)* (2), *służyć; opowiedáć nawrocenie*.

Wyrażenia: »nawrocenie ku Ewanjeliej« (1): Návroczenye bożnicze ku Ewányeliey. *LubPs G4v marg.*

»nawrocenie do wiary Chrystusowej, do Chrystusa« (1:1): Bolełławá prosił/ áby go do Prus wodą ná nawrocenie Pogáńftwá do wiary Chryftufovej/ wypráwił. *SkarŻyw 355, 537.*

Szeregi: »nawrocenie i nauka« [*szyk 1:1*] (2): *SkarJedn 225*; zoftáwił im drogie błogofławienftwo fwoie/ zgodę/ miłość/ moc ná náukę y nawrocenie swiátá/ przez tego Duchá ktorego im obiecał *SkarKaz 242a.*

»nawrocenie i pozyskanie« (1): Pan Bog [...] wiefszą mu drogę/ do nawrocenia y pozýfkánia pogáńftwá vkazał. *SkarŻyw 230.*

W przen (1) :

Wyrażenie: »nawrocenie z ciemności do światłości« (1): do których [*poganów*] cię ia teraz pošyłam: ku otworzeniu oczu ich y nawroceniu z ciemności do światłości [*convertantur a tenebris ad lucem*] á z mocy Iżátáńfkiey do Bogá *WujNT Act 26/18.*

b. *Spowodowanie poprawy grzesznika [kogo (G)] (3) :* Máło ná thym ábyś mi był flugą ku wzbudzeniu pokolenia Iakobowe^{go}/ á ku nawroceniu plugáwych ofátkow Izráelfkich [*et faeces Israël convertendas*] *Leop Is 49/6.*

nawrocenie do czego (1): Ten człowiek/ ieftci Pan á Zbáwiciel náłz/ ktory wftykie fwe prace obracał ku nawroceniu grzełznych do pokuty. *WujNT 259.*

Wyrażenie: »nawrocenie grzesznych« (2): gdy iufz miał nád fześcdzieśiát lat/ wziął to przed fię/ áby ofiárę Pánu Bogu znáwrocenia grzełznych czynił *SkarŻyw 106; WujNT 259.*

c. *Nakłonienie kogoś do pogodzenia się z kimś [kogo ku komu] (1) :* Bo nawrocenie fynow ku oycem/ y oycow ku fynom/ nie co innego znaczy/ iedno niezgodnych pogodzenie/ á rozerwánych/ zwiázanie *CzechRozm 108v.*

2. *Dokonywanie zmiany czyjegoś losu; conversio Vulg [czyje: ai poss (3), G sb (2)] (5) :* Y nawroce nawrocenie Iudfkie/ y nawrocenie Ierozolimfkie: á zbuduię ie iáko y zprzodku. *Leop Ier 33/7; záfie przywiode nawrocenie źiemie iáko z przodku/ mowi Pan. Leop Ier 33/11, Ez 16/53 [2 r.].*

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2) :* Conversio, Obrócenie/ nawrócenie. *Mqcz 487c; Calep 256b.*

Cf **NAWROCENIE SIĘ, NAWROCIC, NAWROCIC SIĘ, NAWROT, [NIENAWROCENIE]**

ZCh